

A kutatás során részben tisztáztuk a Bábszínház és a Narancsház belső rendszerét.

A Bábszínház nyújtott téglalap alaprajzú belső tere négy jól elkülöníthető térrészre oszlott: egy nézőterre, egy ahhoz csatlakozó zenekari árokra, ezeket mindkét hosszanti oldalról határoló szervíz folyosóra és a zenekari árok mögött elhelyezkedő színpadtérre. Az egykori belső falkiosztás csak igen romosan, visszabontott állapotban maradt fenn. Az alaprajzi rendszer azonban jól kirajzolódott. A falromok felett mintegy 60 cm-es planírozásban feltártuk az egykori belső díszítő architektúra maradványait. Az írott forrásokból ismert, hogy a Bábszínház belső terét grottaszerűen alakították ki. A törmelékben ennek megfelelően nagy mennyiségű zöld színű lecsüngő moszatot és moszatos követ imitáló stukkó került elő, üveggel szórt különböző kőfajtájú töredékek, fosszilis kagylók és tengeri, ill. édesvízi csigák, kagylók darabjai. Mindezekből állt össze a grotta, melynek sík felületű és ívesen bemélyedő fülkéiben festmények, szobrok és szökőkutak álltak. Ez utóbbiak maradványát is feltártuk. A színpadtér alatt csak további kutatás tisztázhatja az egykori színpadtechnikát.

A Narancsházat eredetileg négy térre osztották: egy központi nagy teremre, ahol a növényeket tartották, egy keskeny É-i folyosóra és a két keskeny (Ny-i és K-i) homlokzat mögött egy-egy kisebb helyiségre. A külső homlokzat alapszíne világos barnászörös volt, amelyet a törtfehér lizénák és szalagpárkányok tagoltak. Belső világítását elsősorban a nagy nyílások biztosították, enyhébb időben az itt bejutó meleg szolgált a temperáló fűtést is. A kormos csatorna és padlómaradványok alapján nagy hideg esetén kezdetben az É-i folyosóról táplált légfűtő rendszerrel, később a padlóra állított kályhával fűtöttek. Az É-i folyosó alatt kisméretű pince húzódott, amelyet a II. világháború utánig folyamatosan használtak.

A 19. sz. végén a belső födémszerkezet átalakításával mindkét épület magtárként működött az 1990-es évek elejéig. Az épületek színe a szürkésfehér, majd a höbörccsös szürke lett. Kiürülésük óta az épületek üresen állnak, a kezelő a lehetséges hasznosítás módjait keresi.

A Narancsház első emeletét mi kutatók hasznosítottuk, a nehezen mozgatható, sérülékeny leletanyag – stukkók, kagylódíszek, faragott kövek – számára téliesített raktárat alakítottunk ki.

Korlátozott lehetőségeink miatt a Bábszínháznak közel a felét, a Narancsháznak nagyjából egyötödét tudtuk kutatni.

THURY LÁSZLÓ – KOPPÁNY ANDRÁS

152. Fertőd, Tavasz üdülőpark
(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, Kő

2005. június 16-án terepbejárást végeztünk a fertődi szabadiudvarpark létesítésére kijelölt területen.

Az üdülőpark a várostól É-ra, Pomogy irányában, a Nyárossi-major közelében, az egykori Kísérleti táblák Ny-i felében épülne. Ez a terület az Ikva holt ágainak árterü-

lete, túlnyomórészt sík vidék, talaja lápi. Egyetlen részen számíthatunk leletek előkerülésére, a kijelölt területen nagyjából K-Ny-i irányban kacsaringósan húzódó dombon, amely nagy valószínűséggel a történelmi időkben is kiemelkedett a laposan fekvő, vizenyős területtől. Ezt a dombvonulatot csak részben tudtuk átvizsgálni: legnyugatibb és legkeletibb része erdővel fedett, középső részén pedig a kapált felszín nem kedvezett a látási viszonyoknak. Egyedül a Kisház épületmaradványainak környékén találtunk szórványosan őskori és középkori töredékeket. Ez a vonulat folytatódik a Fekete-bokor-major felé, ahol DK-nek fordul a Borbély-domb irányába és húzódik az Ikva mai, mesterségesen kialakított medrén túl is. Elképzelhető, hogy a leletanyag olyan települési objektumokat jelez, amelyek az egykori folyóágak partján levő őskori telepeket összekötő közlekedési útvonal mellett helyezkedtek el; kiterjedésének pontosabb meghatározása azonban szántás utáni terepbejárást igényel.

A leletek a Soproni Múzeumba kerültek.

Munkatárs: Balassa Krisztina.

NÉMETH PATRICIA

153. Fonyód, Feketebézsény-puszta III.

(Somogy megye) R, Á

2005. október 18-án leletmentést végeztünk a lelőhelyen, mert a területen működő homokbánya DNy-i végében ásott vízvezető árokban, ill. a bánya Ny-i falában erősen sérült objektumok mutatkoztak. Nyolc objektumot bontottunk ki. Ezek közül négy gödör és két kemence a késő rézkori badeni kultúra idejére datálható. Egy gödör biztosan az Árpád-korra keltezhető, egy kemencében pedig nem volt leletanyag. A maradványok és a lelőhelyek bejárása alapján megállapítható, hogy egy nagyobb kiterjedésű késő rézkori és egy Árpád-kori település fekszik a bányától Ny-ra és D-re lévő területen.

Munkatársak: Mészáros Szilvia, Varga Gyula, Róricz Róbert technikusok.

MOLNÁR ISTVÁN

154. Fonyód, Tüskés-tábla

(Somogy megye) Ő, Rő, Á, Kk

2005. március 18-án terepbejárást végeztünk Fonyód külterületén, az M7 autópálya tervezett csomópontja és bekötő útjának nyomvonalán. Az érintett terület Fonyódtól K-re 600–700 m-re található, a Kaposvár–Fonyód műút vasúti kereszteződésétől É-ra lévő Tüskés-táblában. Ezt a határrészt Ny-i irányból a Balatonba torkolló, Pogány-völgyi-víz nevű vízfolyás mocsaras-nádas területe, É-ról és K-ről a jelenlegi halastó, illetve annak mocsaras-nádas része, valamint D-ről egy működő földút határolja. A terület a Balaton mocsárvilágából kiemelkedő, ÉÉNy-DDK-i irányú vonulat jelenlegi É-i végét jelenti. A térszín Ny-ról K felé kissé emelkedik.

1. *lelőhely*: A Tüskés-tábla Ny-i felében elhelyezkedő, nagy kiterjedésű, É-D-i irányú, 450×80–400 m kiterjedésű lelőhelyet Ny-on vasút, D-en a földút határolja. Változó intenzitással kevés őskori kerámiát, egy római kori aljtöredéket, néhány Árpád-kori kerámiatöredéket, cserépbogrács peremét, nagy mennyiségű késő középkori kerámiát, hullámvonaldíszes, körbefutó vonaldíszes és körömbenyomkodásos oldaltöredékeket, fedőtartós peremeket és egy salakdarabot gyűjtöttünk.

2. *lelőhely*: A tábla K-i szélén húzódik egy, kb. É-D-i irányú, alacsonyabb vonulat, amelynek É-i végében kb. 80 m átmérőjű foltban elszórtan figyeltünk meg az 1. lelőhellyel megegyező leletanyagot. Az 1. lelőhelytől csupán egy kisebb lemélyedő „völgy” választotta el.

3. *lelőhely*: A tábla DK-i sarkában, a földút előtt közvetlenül É-ra, kb. 100×80 m-es foltban figyeltünk meg néhány őskori és kevés középkori kerámiatöredéket, amelyek az 1. és 2. lelőhely anyagához hasonló jellegűek. E leletgóc K-i széle nagyjából ott húzható meg, ahol a térszín jól láthatóan lejtteni kezdett a halastó felé.

SOMOGYI KRISZTINA

155. Fonyód, Tüskés-tábla 1.

(Somogy megye) R, B, Ró, Á, Kk

2005. június 13. és július 1. között megelőző feltárást végeztünk az elkerülő út nyomvonalán, egy 10–16 m széles, kb. 300 m hosszú, ÉÉNy-DDK-i irányú sávban. A 4089 m²-nyi területen 132 különböző korból származó telepobjektumot figyeltünk meg és bontottunk ki. Az út nyomvonalának teljes feltárást nem végezhetjük el, keskeny szelvényünk a településnek csak egy szűk szeletébe engedett bepillantást.

A feltárt objektumok legnagyobb részét a különböző formájú gödrök, vermek és árkok tették ki, de hat külső kemencét és egy gödörházat is találtunk. A viszonylag kis terület jelentőségét mutatja azonban, hogy a lelőhelyen 5 biztos korszak (Balaton-Lasinja kultúra, kora bronzkor, késő római kor, késő Árpád-kor, 14–15. sz.) objektumait különítettük el.

A lelőhelyen először a *középső rézkori* Balaton-Lasinja kultúra telepedett meg. Kemencével is ellátott gödörházában jellegzetes homokos-aprókavicsos soványítású táltöredékeit, agyagkanál-töredéket, kovapattintékokat találtunk.

Szelvényünk déli felében elszórtan elhelyezkedő 5 sekélyebb gödörben *bronzkori* kerámiatöredékeket találtunk, melyek közül kettőben a kora bronzkor időszakára jellemző seprűzött oldaltöredékek kerültek elő. A szelvény É-i részén egy gödörből közelebről meghatározhatatlan őskori bütyök került elő.

Egymástól viszonylag nagy távolságra találtunk három szintén sekély gödröt, amelyekben a *késő római időszakra* jellemző besimított halszálkamintával díszített korsók fültöredékei kerültek elő. Az egyetlen terra sigillata töredéket egy Árpád-kori gödörben találtuk.

Az 54. leletanyaggal keltezett objektumból 40 *Árpád-kori* volt, amelyek – a déli végét leszámítva – a szelvény teljes szakaszán egyenletesen fordultak elő. A gödrökben, árkokban, és kemencékben gyakran kerültek elő tégladarabok. Az egyik veremben vesszőlenyomatos paticsdarabok kerültek elő, amelyek felmenő, tapasztott sövényfallal is rendelkező épület létére utalnak. A feltárt terület É-i végéhez közel, a szelvényen kissé ívelten keresztben, DNY-ÉK-i irányban húzódó többszörösen tagolt, illetve szorosan egymás mellett húzódó, feltehetőleg egykor összetartozó árkokból álló széles Árpád-kori árokrendszert találtunk. Rendeltetését nem tudtuk meghatározni, az azonban bizonyos, hogy Árpád-kori objektumokat az ároktól É-ra is találtunk. Szelvényünk középső harmadában mintegy 70 m hosszan, ÉNy-DK-i irányban futó, egyenes, közepén kissé megtörve D felé forduló, a szelvényen túl is folytatódó Árpád-kori leleteket tartalmazó árkot találtunk, amelyhez DNY-i irányból rá merőleges, rövidebb, leletanyag nélküli árkok kapcsolódtak. A hosszabb árok DNY-i irányban jelentősen lejtett, így elsődleges funkciója az esővíz elvezetése lehetett. Érdekes módon erre az árokra ásták rá, az egyébként a szelvénynek kizárólag a déli felében előforduló, 6 külső kemencéből hármat.

Kemencéink zöme a hagyományos sütésre-főzésre szolgáló földbe vájt, tojás alakú előtérgödörrel ellátott típushoz tartozott, melyek platnija alá kerámia- és tégladarabokat tapasztottak be. Funkciójában és felépítésében is némiképpen eltért a fentiekétől a 45. sz., igen nagyméretű, mélyre ásott, félköríves alaprajzú, vastagon átégett falú, de csak kis mértékben áthevült, tapasztás nélküli, homokos aljú, alul feketés, hamus betöltésű külső kemence, amely a feltárt analógiák alapján feltehetően füstölésre szolgált, bár a füstölnivaló felfüggesztésére szolgáló ágasfákhoz tartozó cölöplyukakat nem találtunk benne. Gyakoriak voltak a méhkas alakú, a meredek falú, lefelé szűkülő vermek, amelyek betöltése minden esetben szürke hamuval kevert volt, több esetben halcsontokat és pikkelyeket is találtunk bennük. Az objektumokból jellegzetes homokos, apró kavicsos soványítású Árpád-kori kerámia került elő a legnagyobb számban. Az Árpád-kori telepeken megszokottaktól eltérően csupán három darab bográcstöredéket találtunk – amelyek közül egyik díszített volt –, miközben tömegesen kerültek elő a bekarcolt hullám-, egyenes-, és csigavonalakkal, fogaskérmintával, perem alatti ferde körömbecsípésekkel díszített késő Árpád-kori fazéktöredékek. A gödrökben, árkokban jelentős számú nehéz salakdarabot találtunk, ami arra utal, hogy a telepen vasolvasztó tevékenységet is folytattak.

A szelvény É-i végében helyezkedett el a néhány középkori gödör és egy gödörkomplexum, melyekből gyorskorongon készült, sárgásfehér és vörös palack-, a 14–15. századra jellemző körbefutó hornyolásokkal díszített edénytöredékek, valamint egy fedőgomb került